Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

“MILLIY IQTISODIYOTIMIZDA INVESTITSIYALAR VA MOLIYAVIY RIVOJLANISHNI OLIY MUHANDISLIK MAKTABLARI BILAN INTEGRATSIYALASHTIRISH SAMARADORLIGI”

TEZISLAR TO‘PLAMI

2024-yil 1-avgust–27-sentabr

MAXSUS SON

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 261 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-iyulda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Nosir Mahmudov, I.f.n. Toshkent davlat iqtisodiot universiteti professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.(,PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Nasir Mahmudov, I.f.n. Professor of Tashkent State University of Economics

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg‘ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G‘afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o‘qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Zamonaviy agrotexnologiyalar hosildorlik garovi 15
K.A.Sharipov, V.A.Karimov

Oliy ta'lim tizimida iqtidorli talabalar bilan ishlashni tashkil etish. toshkent davlat iqtisodiyot universiteti va xorijiy davlatlar tajribasi 19
S. M. Mirzaliyev

Tijorat banklari aktiv operatsiyalarining daromadliligini oshirish masalalari 24
Adilov Mirkomil Miralimovich

Yoshlar turizmi bilan bog'liq tushunchalarni o'rganishning nazariy jihatlari 27
Allayor Norboev Ismoilovich

The importance of risk management to ensuring the stability of commercial banks 30
Abdusalomov Jahangir Oktam ugli

Davlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim xizmatlari xarajatlari hisobining asoslari 33
Abduraxmanov Otabek Patidinovich

Inson kapilatini boshqarishda inteluktual salohiyatni iqtisodiy bilimlar bilan mustahkamlash dolzarbligi 36
Kurbanbayeva Sevara Marat qizi

Reducing corruption through tax mechanisms 39
Musayeva K.Y

Raqamli iqtisodiyot sharoitida o'zbekistonda kichik biznesning rivojlanish jarayonlari tahlili 42
Akbarov Abdulhamid Akmal o'g'li

Davlat budjeti xarajatlarining samaradorlik indikatorlaridan samarali foydalanish orqali makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash masalalari 45
S.M.Xolxo'jayev

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyati tahlili 47
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi

Issues of greening the economy in ensuring sustainable economic growth 51
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna

Reducing corruption through tax mechanisms 54
Musayeva K.Y

Пути повышения конкурентоспособности предприятия 56
Азларова Муштарийбегим Аброр кизи

Makroiqtisodiy barqarorlikni ko'rsatkichlarning ijtimoiy omillari va ijtimoiy xarajatlarni moliyalashtirish yo'nalishlari 59
S.M. Xolxo'jayev

Ways to effective management of the public debt 62
Olimjon Fattoev

Aksiz solig'ining iqtisodiy mohiyati va stavkalari 66
Abdulxayeva Shaxnoza Muxammadiyevna

Передовые методы сбора данных для точных маркетинговых исследований 70
Бекназова Комилахон Миркамол қизи

O'zbekiston Respublikasida tijorat banklar faoliyatida raqamlashtirish loyihalarini qo'llab-quvvatlash 73
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi

"Yashil" iqtisodiyotga o'tishning nazariy asoslari 76
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li

Qishloq xo‘jaligida faoliyat yuritayotgan doimiy va mavsumiy ishchilar soni orasidagi bog‘liqlikni statistik tahlil qilish 78
Rustamova Mexrigiyo Muxtor qizi

O‘zbekiston oziq-ovqat bozorining rivojlanishi uchun ijtimoiy-iqtisodiy prognozlash samaradorligini oshirish yo‘llari 83
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi

Zamonaviy iqtisodiy davrda “yashil” moliya va uning xalqaro moliya tizimidagi o‘rni 86
Shodmonkulova Shahlo Olimjon qizi

The Impact of Financial Technologies (FinTech) on Economic Growth 89
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli

Post pandemiya davrida jahon turizm bozoridagi o‘zgarishlarning tahlili 92
Raxmonov Shuxrat Shavkatovich

Integration of activities with higher engineering schools to provide employment 96
Batirov Farkhad Bakitovich

Fan, ta’lim va ishlab chiqarish integrasiyasini tashkillashtirish mexanizmlari 99
Adizov S.

Organik mahsulotlar savdosini oshirishda organik mahsulotlar tarqatish kanallarining ahamiyati 102
Xidirov Shohrux Bobur o‘g‘li

Понятие макроэкономической стабильности и её элементы 105
Салахиддинова Муштарий Абдумуминовна

Sportchilarning sog‘ligi 108
Mirzalieva Surmaniso Alisher qizi

Mamlakatimiz iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarining o‘rni va uning kelgusi istiqbollari 111
Samariddin Jumaev

Kichik korxonalarni rivojlantirishdagi muammolari va ularning yechimlari 112
Xonto‘rayev Obbosxon Kamolxon o‘g‘li, Ergasheva Nigora Abdigapparovna

Значимость внедрения стандартов для улучшения качества обслуживания в туристической индустрии 115
Адылова Диёра Улугбековна

Kimyo sanoati korxonalariga innovatsiyalarni joriy etish mexanizmini takomillashtirish 118
Bobobekov Ergash Abdumalikovich

Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari 122
Salomov Temurbek Boburmirzo o‘g‘li

Iqtisodiyot va ekologiya muvozanati: barqaror taraqqiyotga yondashuv 128
Turdiyeva Iroda Ismoil qizi

Biznesni moliyalashtirishni manbalarini ko‘paytirishni imkoniyatlari 131
Adilov Sherzot Shamilevich

Iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirishni rivojlantirish 134
Qo‘chqorov Tohir Safarovich, To‘ychiyev Akmaljon Abdulatif o‘g‘li

Ta’minot zanjirini boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishni afzalliklari 137
Yuldashev Abduxakim Abdukarimovich

Environmental protection concept: a link between economic well-being and Environmental Degradation 141
Egamberdiev Komron

O‘zbekistonda makroiqtisodiy uyg‘unlikka erishishning asoslari 144
Abdulla Abduqodirov

Iqtisodiyotni rivojlantirishda tadbirkorlik subyektlarining ta’sirchanligini oshirish yo‘llari (O‘zbekiston misolida) 147
Rahmatullayeva Ahdiya Ja’farovna, Ollokulova Feruza Nansurovna

Hududga xorijiy investorlarni jalb etish maqsadida investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish yo‘llari 150
Po‘latova Sug‘diyona Iskandar qizi, Olloqulova Feruza Nansurovna

Xalqaro banklarning moliyaviy xavfsizligini ta’minlashda kredit samaradorligini oshirish yo‘llari 153
Abdivaliyev Daler Yusupovich, Ollokulova Feruza Mansurovna

Mintaqalarda sanoat aglomeratsiyalarni shakllanishi bosqichlari nazariyasi 156
Malikov Zuhriddin Vohidovich

Bozor tamoyillariga asoslangan ipoteka kreditlari orqali aholini uy-joy bilan ta’minlashning o‘ziga xos xuxusiyatlari 159
Abdukayumov Xumoyunmirzo Giyosbek o‘g‘li

Aholining iqtisodiy savodxonligini oshirish muammolari va istiqbollari 162
Xasanov Jamshid Abdullayevich

Strategic pricing on the example of the Marriot hotel 165
Botirova Zumrad Ilhom qizi

O‘zbekiston davlat korxonalari (DK)da moliyaviy samaradorlikni baholash usulini takomillashtirish 168
Qarshiyev Nodirbek Olim o‘g‘li

Digital transformation and its effect on inclusive economic growth in Uzbekistan 170
Jazira Buranova

Сколько стоит «Озеленение» производства для компаний текстильной отрасли? 173
Носирова Чарос

Investment challenges and solutions for Uzbekistan’s metallurgical enterprises 177
Tatiana Budey

Mulkiy soliqlar ma’muriyatchiligining xalqaro tajribasi 180
Aliyarov Olim Abdug‘aparovich

Ko‘chmas mulkni soliqqa tortishning xalqaro tajribasi 184
To‘lakov Ulug‘bek Toshmamatovich

Tredingda texnik tahlil va savdo jarayonlarini boshqarish 188
To‘qmirzayev Kamol Mo‘min o‘g‘li

Qishloq xo‘jaligida raqamli texnologiyalarni joriy etish va ularning samaradorligi 190
Shamshetova Gulraushan

Korxonalar moliyaviy resurslarini boshqarish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish yo‘llari 193
Jiyanova Nargiza Esanboyevna

Insofli soliq to‘lovchilarni ko‘paytirish-soliq ko‘rsatkichlarining muhim omili sifatida 196
Abdurasulov Alisher Abdurasulovich

Анализ инвестиционной привлекательности акционерных обществ на фондовом рынке 200
Юлдуз Усманова

Analysis of international experiences in the development of small business and private entrepreneurship 204
Abduvohidov Behzod XXX

Tijorat banklarida raqamli strategiyalarni shakllantirish va ularni amalga oshirishning xalqaro tajribalari 207
Erdonayev Aliqul Xalimovich

Intellektual mulk huquqlari va ularning global savdoga ta’siri 210
Raxmonova Dildora Ergash qizi

Mehmonxona ovqatlantirish xizmatlarida innovatsion menyu siyosatini shakllantirish: sog‘lom ovqatlanish va mijoz ehtiyojlari integratsiyasi 213
Yaxshiyev Xusniddin Tolibovich

Raqamli xizmatlarda ishonch va xavfsizlik: foydalanuvchi xulqi va huquqiy innovatsiyalar ta’siri 217
Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali Qizi

Sug‘urtada bozori infratuzilmasi tashkiliy asoslari 219
Suyunov Isomiddin Tilovkobilovich

Budjet mablag‘lari ustidan moliyaviy nazoratning tuzilishi hamda tarkibi 222
Po‘latov Tirkash Sotiboldiyevich

Sayyohlar uchun qulay transport tizimi – hududiy raqobatbardoshlik omili sifatida 226
Vakilov Ruslan Tillabayevich

Raqamli turizm xizmatlari va ularni huquqiy tartibga solish mexanizmlari 228
Sayfiddinov Sharofiddinxo‘ja Najmiddin o‘g‘li

Buxoro viloyatida eksportbop qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtirish va agroeksport salohiyatini rivojlantirish yo‘nalishlari 231
Ro‘ziyev Sobirjon Samatovich

Improving the insurance market of Uzbekistan based on foreign experience 235
Jumaboyev Akmal Sheraliyevich

Turizm hizmatlari bozorining rivojlanish bosqichlari va tendensiyalari 238
Xoshimov Baxrom Baxadirovich

Проблемные кредиты коммерческих банков: причины и современные методы решения 245
Улмасой Хусан кизи Ахмедова

Eksimbank tashkil etish orqali eksportni yanada faollashtirishning zarurati va istiqbollari 248
D.E.Qarshiev

Tadbirkorlik samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalar va infratuzilmaning o‘rni 251
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich

Sug‘urtada anderrayting xizmatini tashkil etish 255
D.E.Qarshiev

Investitsion jozibadorlik orqali agrar rivojlanishni ta’minlash: o‘zbekiston tajribasi 258
S.J. Yangiboev

INVESTITSION JOZIBADORLIK ORQALI AGRAR RIVOJLANISHNI TA’MINLASH: O‘ZBEKISTON TAJRIBASI

S.J. Yangiboev
PhD Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Islom Karimov ko‘chasi, 49, 100003
E-mail: s.yangiboev@tsue.uz

Annotatsiya: Mazkur tezisda O‘zbekistonda agrar sohani rivojlantirishda investitsion jozibadorlikning ahamiyati va uning ta’sir mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqotda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar, investorlar uchun yaratilgan sharoitlar va ularning agrar rivojlanishga ta’siri misollar asosida tahlil etilgan. Shuningdek, sohaga investitsiyalarni jalb etishni kuchaytirish maqsadida ilg‘or xalqaro tajriba asosida tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tezis natijalari qishloq xo‘jaligida barqaror va innovatsion rivojlanishni ta’minlashda investitsion muhitni yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: investitsion jozibadorlik, agrar rivojlanish, qishloq xo‘jaligi, O‘zbekiston, islohotlar, investitsiyalar.

Abstract: This thesis analyzes the significance of investment attractiveness in the development of the agricultural sector in Uzbekistan and examines its impact mechanisms. The study explores the ongoing reforms in Uzbekistan, the conditions created for investors, and their effects on agricultural development through practical examples. Furthermore, based on advanced international experiyence, recommendations have been developed to enhance investment inflows into the sector. The findings of the thesis contribute to improving the investment environment to ensure sustainable and innovative development in agriculture.

Key words: investment attractiveness, agricultural development, agriculture, Uzbekistan, reforms, investments.

Аннотация: В данной тезисе проанализирована значимость инвестиционной привлекательности для развития аграрного сектора в Узбекистане и механизмы её влияния. В исследовании рассмотрены проводимые в Узбекистане реформы, условия, созданные для инвесторов, и их влияние на аграрное развитие на примерах. Кроме того, на основе передового международного опыта разработаны рекомендации по усилению привлечения инвестиций в данный сектор. Результаты тезиса способствуют совершенствованию инвестиционного климата для обеспечения устойчивого и инновационного развития сельского хозяйства.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, аграрное развитие, сельское хозяйство, Узбекистан, реформы, инвестиции.

KIRISH

Qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirish muhimligi hisobga olinib, O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini moliyalashtirish tizimi tahlil qilindi, xorijiy tajribalar o‘rganildi. Ushbu tahlillar asosida qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilarini moliyalashtirishning yanada samarali muqobil mexanizmlarini joriy etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Shuningdek, O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini moliyalashtirish mexanizmlarining, xususan, moliya tashkilotlari va institutlarining institutsional tarkibiy qismi ham baholandi. Shunga ko‘ra, ularning faoliyati ko‘rib chiqilib, qishloq xo‘jaligini moliyalashtirishning yangi yo‘nalishlarini amalga oshirishga qaratilgan tajriba loyihalariga kiritish bo‘yicha tavsiyalar berildi. Ushbu tashabbusning maqsadi — qishloq xo‘jaligini nodavlat moliyalashtirish bo‘yicha ilg‘or tajribalarni aniqlash va barqaror rivojlanish uchun shart-sharoitlar yaratish bo‘yicha mavjud institutsional asoslarni hisobga olgan holda ularni O‘zbekiston Respublikasining iqtisodiy amaliyotiga joriy etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

O‘zbekiston hukumati qishloq xo‘jaligini moliyalashtirish tizimida muhim rol o‘ynab, uning kengroq iqtisodiy strategiyasi hamda sektor o‘sishi va barqarorligini ta’minlashga sodiqligini aks ettiradi. Qishloq xo‘jaligi O‘zbekiston uchun nafaqat asosiy bandlik manbai, balki oziq-ovqat xavfsizligi va eksport daromadlari uchun ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Hukumatning rolini bir necha asosiy sohalarda tavsiflash mumkin.

Siyosiy asos va tartibga solish

Hukumat qishloq xo‘jaligini moliyalashtirish muhitini shakllantiruvchi me’yoriy-huquqiy bazani o‘rnatadi. Bu qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan kreditlar bo‘yicha foiz stavkalarini belgilash, kreditlarni taqsimlash bo‘yicha yo‘riqnomalarni taqdim etish, moliya institutlarining fermerlar va qishloq xo‘jaligi korxonalarining o‘ziga xos ehtiyojlariga mos mahsulotlar taklif etishini ta’minlashni o‘z ichiga oladi.

“Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”gi qonun: Bu qonunda ishlab chiqarish quvvatlarini qurish va ishlab chiqarish fondlarini sotib olish uchun uzoq muddatli kreditlar, shuningdek, joriy dehqonchilik faoliyati uchun qisqa muddatli kreditlar muhimligi ta’kidlangan. Imtiyozli kreditlash fermer xo‘jaliklarini qo‘llab-quvvatlash, kengaytirish va modernizatsiya qilish uchun moliyaviy resurslardan foydalanishni osonlashtirishda muhim o‘rin tutadi. Bundan tashqari, qonunda sug‘urtaning fermer xo‘jaligi bilan bog‘liq tavakkalchiliklarni yumshatish, turli xavf-xatarlardan, jumladan, ishlab chiqarish fondlari va mahsulotlarning yo‘qolishi, yetishmasligi yoki shikastlanishidan sug‘urta qilish imkoniyatini ta’minlash muhimligi ta’kidlangan (“Fermer xo‘jaligi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining 2004-yil 26-avgustdagi 662-II-son Qonuni).

“Dehqon xo‘jaligi to‘g‘risida”gi qonun: Bu qonun dehqon xo‘jaliklarining moliyaviy xizmatlar, jumladan, kreditlar, lizing va sug‘urta xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Dehqon xo‘jaliklari ixtiyoriy ravishda turli garov turlaridan foydalangan holda moliyalashtirishni jalb qilishlari mumkin. Qonunda dehqon xo‘jaliklarining texnologik imkoniyatlarini takomillashtirish va qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini oshirishning muhim vositasi bo‘lgan texnika va asbob-uskunalarni lizing asosida sotib olish huquqi ham ta’kidlangan (O‘zbekiston Respublikasining “Dehqon xo‘jaligi to‘g‘risida”gi Qonuni, 2021-yil 1-apreldagi O‘RQ-680-son).

“Qishloq xo‘jaligi kooperativlari (shirkatlari) to‘g‘risida”gi qonun: Mazkur qonun asosida qishloq xo‘jaligi kooperativlari ishlab chiqarish quvvatlarini qurish va zarur ishlab chiqarish fondlarini sotib olish uchun ham uzoq muddatli, ham qisqa muddatli kreditlar olish imkoniyatiga ega. E’tiborli jihati shundaki, to‘lovga qodir yuridik va jismoniy shaxslar, shuningdek, kooperativlarning o‘zlari tomonidan kafolatlar olish imkoniyati mavjud bo‘lib, bu kredit resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Qonunda moliyaviy tavakkalchiliklarni minimallashtirish uchun sug‘urtaning muhimligi ham ta’kidlangan va iqtisodiy qiyinchiliklar yuzaga kelganda kooperativlarni sog‘lomlashtirish choralariga ham o‘rin berilgan (“Qishloq xo‘jaligi kooperativlari (Shirkatlar) to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, 1998 yil 30 apreldagi 600-I-son).

Davlat tomonidan moliyalashtiriladigan dasturlar: O‘zbekiston hukumati qishloq xo‘jaligining unumdorligi va barqarorligini oshirishga qaratilgan dasturlarni tashabbuskor qiladi va moliyalashtiradi. Bu dasturlarda ko‘pincha zamonaviy qishloq xo‘jaligi texnologiyalarini joriy etish, sug‘orish tizimlarini takomillashtirish, yuqori qiymatli ekinlarga o‘tishni qo‘llab-quvvatlashga alohida e’tibor qaratilgan. Hukumat ushbu sohalarga sarmoya kiritish orqali sektorning raqobatbardoshligi va barqarorligini oshirishga intiladi.

Kredit imkoniyatlari: Kredit olish o‘z faoliyatiga sarmoya kiritish uchun kapitalga muhtoj fermerlar uchun juda muhimdir. O‘zbekiston hukumati ko‘pincha davlat banklari yoki ixtisoslashtirilgan qishloq xo‘jaligi banklari orqali imtiyozli shartlar bilan, masalan, past foiz stavkalari va uzoqroq to‘lov muddati bilan ixtisoslashtirilgan kredit imkoniyatlarini taqdim etadi. Ushbu imkoniyatlar kichik va yirik qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilari uchun ochiq bo‘lishi uchun yaratilgan.

Qishloq xo‘jaligini qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi: Qishloq xo‘jaligida barqaror o‘sishni rag‘batlantirish, ekinlar hosildorligini oshirish, agrobiznesda davlat xaridlariga yo‘naltirilgan barcha daraja va bosqichlarda samarali va o‘zaro bog‘langan moliyalashtirish tizimini yaratish, shuningdek, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilarini zamonaviy va yuqori samarali texnikalar bilan jihozlashni tubdan yangilash va takomillashtirish maqsadida Qishloq xo‘jaligini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi tashkil etildi.

2021-yildan boshlab O‘zbekiston Respublikasi Davlat byudjetidan Jamg‘armaga quyidagi mablag‘lar ajratiladi:

- Xorijiy kreditlar bo‘yicha valyuta kursining o‘zgarishi natijasidagi yo‘qotishlar;
- Qishloq xo‘jaligi korxonalariga paxta terimi uchun beriladigan tijorat kreditlari bo‘yicha foiz stavkalarining bir qismini qoplash uchun subsidiyalar;
- Moliyaviy taqchillikni qoplash uchun jalb qilingan mablag‘lar, shu jumladan byudjet ssudalari va qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi xarajatlarini moliyalashtirish uchun tijorat banklariga joylashtirilgan resurslar bo‘yicha foiz stavkalari o‘rtasidagi manfiy farqlar.

Fermer, dehqon xo‘jaliklari va tomorqa yer egalari uchun qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi — O‘zbekiston Prezidentining 2018-yil 26-apreldagi PQ-3680-son qaroriga muvofiq tashkil etilgan. Ushbu Jamg‘arma qishloq xo‘jaligini rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli moliyaviy chora-tadbirlarni qo‘llab-quvvatlaydi. Bu chora-tadbirlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi: kreditlar va grantlar ajratish, lizing faoliyati, davlat-xususiy sheriklik asosida loyihalarni qo‘llab-quvvatlash.

Moliyalashtirishning asosiy yo‘nalishlari quyidagilarni qamrab oladi: bog‘dorchilik, uzumchilik, limonchilik, chorvachilik, baliqchilik, asalarichilik va boshqa qishloq xo‘jaligi tarmoqlari.

Jamg‘arma tomonidan fermer va dehqon xo‘jaliklarini, shuningdek, “Tomorqa xizmati” MChJ va qishloq xo‘jaligi kooperativlarini keyinchalik kreditlash uchun tijorat banklariga mablag‘lar joylashtiriladi. Kreditlar imtiyozli davrlar inobatga olingan holda 3–7 yilgacha muddatga beriladi. Foiz stavkalari yillik 7 foizdan O‘zbekiston Markaziy bankining qayta moliyalash stavkasi asosida belgilanadi.

Jamg‘arma o‘z faoliyati doirasida Jahon banki va boshqa xalqaro moliya institutlaridan olingan kredit va avanslarga xizmat ko‘rsatadi hamda fermer, dehqon xo‘jaliklari va tomorqa yer egalari uchun grantlar ajratadi.

Jamg‘arma faoliyatining asosiy yo‘nalishlaridan biri — qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash infratuzilmasini moliyalashtirishdir. Bunga sabzavot va mevalarni quritish korxonalari, sovutkich kameralar, chorvachilik va issiqxona majmualarini qurish va rivojlantirish kiradi. Jamg‘arma ishlab chiqarishni texnik va moddiy qo‘llab-quvvatlash orqali agro-biznes majmuasida qo‘shimcha qiymat zanjirlarini yaratishga yordam beradi.

Jamg‘arma ta’lim tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash maqsadida qishloq xo‘jaligi sohasi xodimlarining malaka va bilimlarini oshirish uchun o‘quv kurslarini tashkil etadi va o‘quv markazlarini rivojlantirish uchun subsidiyalar ajratadi.

O‘zbekistonda jamg‘arma faoliyatining asosini tashkil etuvchi mikromoliyalashtirishga oid qonunchilik bazasi jadal rivojlanmoqda. Bu orqali hududlarda fermerlik va tomorqachilikni qo‘llab-quvvatlash kuchaytirilmoqda.

Hozirgi vaqtda O‘zbekiston amaliyotida qishloq xo‘jaligi faoliyatini moliyalashtirishning eng rivojlangan turlari — davlat tomonidan tijorat banklari orqali amalga oshiriladigan subsidiyalar, kreditlar va moliyalashtirish dasturlaridir.

Nodavlat moliya tashkilotlari qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini moliyalashtirishni deyarli istamaydilar. Bunga sabab — tabiiy ofatlar, chorva va o‘simlik kasalliklari, ob-havo sharoitlari kabi xavf omillari yuqori bo‘lishidir.

O‘zbekistonda mikromoliya sektori sust rivojlangan: mamlakatda bor-yo‘g‘i 87 ta mikromoliya tashkiloti faoliyat yuritmoqda, bu esa 37 million aholiga ega bozor uchun yetarli emas. Aksariyat mikromoliya tashkilotlari jismoniy shaxslar uchun mikrokreditlarga ixtisoslashgan bo‘lib, faqat cheklangan miqdorda korxonalar uchun xizmat ko‘rsatadilar. Mikromoliya tashkilotlari o‘z kredit mablag‘larini tezda qaytarib olishga intilganliklari uchun foiz stavkalarini yuqori belgilashadi. Shu sababli, bu turdagi moliyalashtirish hozirda fermerlar va qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilari uchun mutlaqo mos emas.

Shu bilan birga, zarur qonunchilik ta’minoti, moliyaviy barqarorlik va innovatsion salohiyatga ega bo‘lgan O‘zbekistondagi mikromoliya tashkilotlari va institutlari aylanma mablag‘lar va boshqa moliyaviy vositalarni sinovdan o‘tkazish imkoniyatiga ega.

O‘zbekistondagi kichik fermerlar ko‘p hollarda kredit, yer va sug‘orish suviga ega bo‘lmaslik, ishlab chiqarish aktivlarining yo‘qligi, infratuzilma va zamonaviy texnologiyalar bilan ta’minlanmaganlik kabi jiddiy to‘siqlarga duch kelishadi. Jahon bankining “O‘zbekistonda bog‘dorchilikni rivojlantirish loyihasi” doirasidagi tajribasi ham shuni ko‘rsatdiki, bog‘dorchilik sohasida kreditga bo‘lgan talab yuqori, ammo bank sektoridagi likvidlik cheklovlari ushbu ehtiyojni to‘liq qondirishga imkon bermaydi.

Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida energiya va suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish maqsadida hukumat fermer xo‘jaliklarini moliyalashtirish mexanizmini ishlab chiqdi. Shu bilan birga, soliqqa oid imtiyozlar hali samarali qo‘llanilmayotgani inobatga olinsa, taklif etilayotgan qo‘llab-quvvatlash tizimini ham qayta ko‘rib chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan, dated 23.10.2019 № UP-5853 “On approval of the Strategy for the development of agriculture of the Republic of Uzbekistan for 2020 - 2030”
2. Указ Президента Республики Узбекистан от 27 июня 2017 года № УП–5095 “О создании фонда государственной поддержки сельского хозяйства при Министерстве финансов Республики Узбекистан”
3. Law of the Republic of Uzbekistan, dated 20.04.2022, No. ZRU-765 “On Non-Bank Credit Organisations and Microfinance Activities” (https://lex.uz/ru/docs/5972413)
4. “Agricultural Financing In Uzbekistan: Analysis And Recommendations For Alternative Financial Mechanisms” Ministry Of Agriculture Of The Republic Of Uzbekistan, Tashkent, 2024

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024-maxsus son

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.